

PRIKAZI KNJIGA

Kuzma Petrić Karbon kemijska industrija Zagreb – ljudi i događaji (1932. – 2000.)

|| Š. Horvat-Kurbegović*
Bijenička cesta 35A
10 000 Zagreb

Urednik: dr. sc. Danko Škare; recenzenti: Ivica Štern, umirov. prof., Emir Hodžić, umirov. prof.; grafički i tehnički urednik, dizajn korica: Zdenko Blažeković, dipl. ing.; korektura: dr. sc. Tomislav Portada; lektura: Mirjana Štraus, prof.

Izdavač: HDKI/Kemija u industriji, Berislavićeva 6/I, Zagreb; tiskano u ožujku 2016.; Naklada 200 primjeka; ISBN: 978 – 953-6894-49-9; Stranica 246; tvrdi uvez. Cijena: 150 kn.

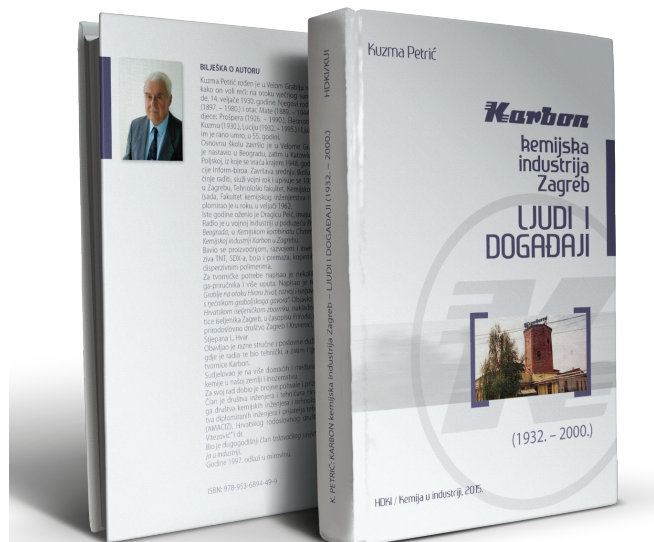
Knjiga "Karbon, kemijska industrija, Zagreb – ljudi i događaji (1932. – 2000.)" vrijedan je i opsežan kronološki zapis o nastanku i nestanku jedne poznate i prepoznatljive kemijske industrije *Karbon* iz Zagreba, čiji se vremenski slijed bilježi od 1932. *in continuo* do nestanka i brisanja iz Registra gospodarskih subjekata 2005.

Gradivo je svrstano u četrdesetak poglavlja/članaka s 45 tablica, 104 slike, 29 referencija raznih dokumenata, odluka, zakona i sl. i na kraju je pridodan Dodatak s popisom svih zaposlenika u Karbonu svrstanih u 37 Priloga izdvojuvši posebno one, koji su osnovali vlastite tvrtke (Dodatak, Prilog 1).

Bilo bi veoma dobro da je naveden i popis originalnih proizvoda i autora-stručnjaka po čijim su se recepturama i tehnološkim rješenjima proizvodili novi i unaprjeđivali postojeći proizvodi. Dodatno bi bilo korisno da su navedeni i voditelji grupacije proizvoda za unapređenje i razvoj proizvoda zajedno s odgovarajućim područjem djelovanja. Vjerujemo da će to u drugom izdanju biti i učinjeno.

Dizajn korica s vodotornjem iz 1919. uspješno je nadahnut industrijskom baštinom u krugu tvornice *Karbon* u Zaprešiću.

Opisuju se procesi društvenih promjena, planske proizvodnje, tehničko-tehnološki razvitak, proširenje asortimana. Do novih pretvorbi i privatizacije dolazi već tijekom Domovinskoga rata, kada društveno vlasništvo prelazi u privatno vlasništvo i kada

Karbon dobiva nove vlasnike. *Karbon* završava svoj vijek trajanja 2000. Brisanjem iz Registra gospodarskih subjekata kod Trgovačkog suda 2005., *Karbon* je praktički nestao s gospodarske scene Hrvatske.

Autor u svojem prepoznatljivom pripovjedačkom stilu navodi i nekoliko duhovitih dosjetki, dječjih pjesmica i crtica o Karbonu, intervencije SUBNOR-a (Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata), druženje kod Seje (gostionica u Zaprešiću) nakon napornih sastanaka i sl. Sjećanja daju živost ovome tekstu.

U *Uvodu* knjige sam autor obrazlaže cilj i svrhu pisanja, cit.: "Karbon je pravi primjer tvrtke čija organiziranost, razvitak i poslovanje dobro mogu poslužiti za razmatranje i razumijevanje ukupnog razvoja industrije i trgovine u Hrvatskoj i Jugoslaviji u tom vremenu i prostoru. Kroz *Karbon* naročito se može razmatrati kemijska, prerađivačka kemijska industrija, a pogotovo uredski i školskih proizvodi, industrija boja i lakova i proizvodnja disperzivnih polimera."

Na primjeru *Karbona* autor nas podsjeća na Prvi petogodišnji plan (1947. – 1951.), razdoblja planske privrede, prve radničke savjete, zakonsku obvezu uvođenja samoupravljanja (1950. – 1990.) i dr. Nepravdan rat nametnut RH dovodi do razaranja i nestanka tržišta. Nastankom višestranačja dolazi do ukidanja samoupravljanja i uvođenja tržišnog gospodarstva, restrukturiranja, tranzicije, pretvorbe i privatizacije poduzeća.

U poglavlju *Ključna razdoblja* autor je podijelio razvitak *Karbona* u pet ključnih razdoblja prema važnim događanjima od 1932. do 1993.:

- Prvo, od 1932. do 1947. – Tvrtke od kojih je nastao *Karbon* bile su privatno vlasništvo. To su tvrtka *Günther Wagner* k. d./Pelikan utemeljena 1932., tvrtka *Lederer Mavro* utemeljena 1933. i tvrtka *Kores* d. d. utemeljena 1934.

* Prof. dr. sc. Šefka Horvat-Kurbegović
e-pošta: sh-kurbeg@net.hr

- Drugo, od 1947. do 1955. – Nacionalizacija i eksproprijacija: privatne tvrtke postaju društveno vlasništvo.
- Treće, od 1955. do 1970. – Preseljenje proizvodnje u Zaprešić pa potom u Blato na otok Korčulu. Unaprjeđenje postojećih proizvoda i proširenje asortimana.
- Četvrto, od 1970. do 1979. – Usvajanje proizvodnje disperzivnih polimera.
- Peto, od 1980. do 1993. – Dislokacija praškastih proizvoda u Buje, Siverić, Arandjelovac. Prelazak iz društvenog vlasništva u dioničko društvo.

Poglavlje *Organiziranje poduzeća i promjena imena*, opisuje preseljenje tvornice iz Vlačke ulice 67 u Zagrebu u Zaprešić 7 te promjenu imena Pelikan u kem. ind. Karbon 1957.

Poglavlje *Dislokacija proizvodnje i udruživanje* informira nas o razlozima takve odluke, kao što su društveni razlozi, politički dogovori zbog velike ekonomske emigracije, rješavanje problema sa sirovinama i dr. Dio proizvodnje seli se u Blato na Korčuli, Buje, Sežana, Siverić i Arandjelovac.

Slijedi poglavlje *Organizacija tvornice Karbon* u kojem se iznosi kadrovska struktura: popisi svih direktora, rukovoditelja, tehničkih direktora, direktora nabave, prodaje, financija, kadrova itd. od 1947. do 1993. Svrstani su u 12 razdoblja s promjenama u punom nazivu tvornice.

Posebno poglavlje *Izbor i postavljanje rukovoditelja* ističe poželjnu partijsku podobnost pri izboru svih direktora i drugih rukovoditelja svrstanih u sedamdesetak vremenskih razdoblja od 1946. do 2000.

U poglavlju *Ekonomska politika u Jugoslaviji* autor nas podsjeća na razdoblje planske proizvodnje, na Petogodišnji plan 1947. – 1951., na vrijeme gladi i neimaštine običnog pučanstva, na kartice i točkice, na prisilan otkup hrane od seljaka, na nasilno provedenoj kolektivizaciji i sl.

Slijedi poglavlje *Samoupravljanje i samoupravno organiziranje poduzeća*, prvi radnički savjeti, razvoj samoupravljanja i sporazumi (SAS, USIZ), Komisije za općenarodnu obranu i samozaštitu, samoupravna transformacija, samoupravna dogradnja i novo organiziranje u OOUR-e (osnovne organizacije udruženoga rada).

Poglavlje *Organizacija nakon radničkog samoupravljanja* opisuje prelazak iz planskog na tržišno gospodarenje. Dolazi do promjene vlasničkih odnosa, društveno vlasništvo postaje ponovno privatno. Karbon s p. o. privatiziran je među prvim poduzećima kemijske industrije 31. prosinca 1991.

Slijedi poglavlje *Karbon za vrijeme domovinskog rata*, sudbina pogona koje je osnivač Karbon npr. Siverić, Karbon-Venčac, Beokarbon, Karbon trade d. o. o. Skopje, Karbon-Li d. o. o. Livno, daljnja transformacija Karbona d. d., dioničari, upravni odbori, nadzorni odbori. Loše stanje dovodi Karbon d. d. u stečaj i briše se iz Registra gospodarskih subjekata na Trgovačkom sudu u Zagrebu 2005.

Nakon 68 godina div nestaje. Ostaju Eurokarbon d. o. o., Blato, Korčula; Karbon Trade, Skopje; Karbon d. o. o. Arandjelovac; Prvi maj Čačak; Renogix Siverić d. o. o., Siverić; Karbon Nova d. o. o.

Poglavlja *Razvitak poduzeća Karbon i Istraživanje tržišta i tržišne komunikacije* donosi pregled razvoja od 1947. po pojedinim grupama proizvoda i proizvodnje. Obiluje podacima o društvenim kretanjima, razvoju tržišta, razvoju asortimana, investicijskom razvoju, suradnjama, donacijama i dr.

Poglavlje *Razvijenost kemijske industrije* navodi razvoj škola, fakulteta (TF), samostalnih instituta (IRB) i tvorničkih instituta (Pliva, Chromos, Katran i Kutrilin, Saponija, Jugoplastika) i dr.

U poglavlju *Istraživanje, razvoj i primjena* autor ističe da od 1956. Karbon nije imao licencije. Svi proizvodi bili su vlasništvo Karbona proizašli iz razvojnog sektora. Iza svakog proizvoda stoji njegov autor u užem i širem smislu. Proizvedeni su po originalnim recepturama pojedinih visokoobrazovanih stručnjaka, koji se započinjnu zapošljavati nekoliko godina prije 1970. u laboratorijima za unaprjeđenje, razvoj i primjenu proizvoda.

U daljnjim poglavljima navodi se suradnja s domaćim i stranim tvrtkama, tehnička suradnja, članstvo u udrugama, društvena priznanja, likovne sekcije, glazbene i sportske aktivnosti i na kraju Dodatak s Prilozima – popis svih zaposlenika.

Ovdje valja posebno naglasiti poglavlje *Poslovno-tehnička suradnja* u kojem je opisano kako se 60-ih godina forsiralo objedinjavanje proizvodnih poduzeća u veće poslovne sustave za postizanje veće ekonomske moći u slučaju kriznih situacija. Poslije 70-ih godina u Jugoslaviji nalazimo znatno više sirovina pa dolazi do udruživanja rada i sredstava. Autor opisuje pokušaje suradnje s mnogim poduzećima, od kojih nije uvijek bilo pozitivnih ishoda. Isto tako opisuju se i pokušaji suradnje sa stranim tvrtkama.

Karbon je bio član Gospodarske komore Hrvatske i Gospodarske komore Zagreb od njihovog osnutka, te član mnogih poslovnih udruženja. Za postignuća i kvalitetu proizvoda Karbon je dobio više društvenih priznanja, plaketa i medalja.

Iza svakog proizvoda stoji njegov autor. Oni koji su stvarali, unaprjeđivali i razvijali proizvode i proizvodnju cijeli niz godina, autori novih proizvoda i inovacija, voditelji grupacije proizvoda za istraživanje, razvoj i unaprjeđenje proizvoda i proizvodnje, bili su samozatajni entuzijasti u laboratorijima, koji su stvarali temeljne vrijednosti i ne bi trebali ostati tajnom budućim generacijama.

Autor knjige slaže se da je moguće napraviti dopunu poglavlja o razvoju, proizvodima i stručnjacima, koji su ih stvarali. Tema je vrlo složena i zahtijeva obradu dokumentacije, vrijeme i poseban prostor. Stoga vjerujem da će autor ove knjige imati i volje i prilike pripremiti drugo dopunjeno izdanje u kojem bi posvetio zasluženi prostor stručnjacima u laboratorijima, bez kojih isto tako ne bi bilo Karbona niti bi bio to što jest u tom vremenu i prostoru.

Knjiga pruža na primjeru Karbona, kroz uspon i pad jednog industrijskog giganta, zanimljivo štivo mnogim istraživačima ekonomskih, političkih, društvenih, socioloških i sl. istraživanja o vremenu i prostoru u kojemu se živjelo, radilo i stvaralo.